

تونس پس از انقلاب یاس؛ چالش‌ها و چشم‌انداز آینده

دفتر: مطالعات سیاسی

کد موضوعی: ۲۶۰
شماره مسلسل: ۱۳۶۷۳
خردادماه ۱۳۹۳

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۴	معرفی تونس
۲۴	نتیجه‌گیری
۲۷	پیشنهادها
۲۹	منابع و مآخذ

تونس پس از انقلاب یاس؛ چالش‌ها و چشم‌انداز آینده

چکیده

تونس اولین کشوری بود که موج بیداری اسلامی آن را فراگرفت. با این حال به دلیل عدم موفقیت در ایجاد ساختار و سامان سیاسی زمینه تثبیت جنبش اجتماعی در این کشور فراهم نشد. در واقع کنشگران انقلابی در تونس در عمل، موفق به عملیاتی کردن نهاد سیاسی نشدند، تا همگام با تحول دموکراتیک آن را به پیش برند؛ به همین سبب این الگوی رفتاری، زمینه‌سازی لازم را برای تغییرات مطلوب سیاسی آنان ایجاد نکرد؛ به عبارت دقیق‌تر، بحران درونی به شیوه‌های دیگر تاکنون ادامه یافته است. به تعبیر روشن‌تر حضور خیابانی جوانان، نخست در تونس و سپس در دیگر کشورهای جهان عرب نیروی اولیه‌ای را آزاد کرد؛ ولی این قابلیت توسط گروه‌های سیاسی که دارای سامان و ساختار شبکه‌ای بودند جذب شد تا در طی مسیر قدرت مورد بهره‌برداری قرار گیرد، لکن این قابلیت در کشور تونس میان سه نیروی سیاسی و اجتماعی اصلی یعنی «مردم و جوانان»، «گروه‌های اسلامی» و «نیروهای سکولار اعم از چپ یا لیبرال» تقسیم شد و این نیروها با سطوح و هدف‌های ناهمگون و ناهمگن از خلأ قدرت پس از فرآیند سقوط استفاده کرده و وارد چرخه قدرت شدند تا اختلافات عمیق و سطح‌شکننده تعامل میان آنان موجب تداوم بحران شود. هر چند

که نیروهای سیاسی از هر طیف و گرایش ارزشی و گفتمانی سعی در بهره‌برداری از ظرفیت موجود داشتند ولی سردرگمی آنان در برنامه‌ریزی جهت تأمین مطالبات اولیه جامعه سبب شد، که ارزش‌های گروهی خود را پیگیری کنند، همین نکته نخست موجب انشقاق درونی میان آنان شد و دوم چالش و سایش آنان با دیگر گروه‌های سیاسی را در پی داشت، لذا نخبگان سیاسی در تونس باید این نکته را مدنظر قرار دهند که به جهت باقی‌ماندن در عرصه سیاسی لازم است که اندیشه‌های گروهی خود را براساس مصلحت عمومی و ملی بازتعریف کنند و تا این دوره آغاز و کامل نشود، همچنان چرخه معیوب بی‌ثباتی و کنش غیرسازنده فعالان سیاسی ادامه خواهد یافت.

مقدمه

با آغاز تحولات سیاسی در جهان عرب، کمتر تحلیلگری گمان می‌برد که مسائل تا این حد عمق پیدا کرده و جنبه تکثرگرایانه به خود بگیرد. به‌طور خاص در مورد تونس این پرسش مطرح می‌شود که انقلاب یاس در تونس تا چه اندازه به موفقیت رسید؟ چرا جامعه تونس بعد از سقوط بن‌علی تا این حد به سمت تکثرگرایی حرکت کرد؟ چرا حتی گروه‌هایی از طیف سلفی - وهابی که حضورشان در تونس کم‌رنگ بود تا این اندازه توانستند در جامعه مطرح شوند؟ و آخر اینکه چرا گروه‌های سیاسی نمی‌توانند به توافقی جامع با یکدیگر دست یابند؟ این پرسش‌ها و پرسش‌های دیگری که در ذهن یک تحلیلگر مسائل خاورمیانه و شمال آفریقا شکل می‌گیرد تاکنون به دلیل روند سریع تحولات به پاسخی جامع و کامل نرسیده است؛ در هر حال اکنون تونس

و نخبگان سیاسی آن دوران جدیدی را پشت سر می‌گذارند که متفاوت از اقتدارگرایی دوران دو رئیس‌جمهور قبلی خصوصاً بن‌علی می‌باشد. در واقع با قدرت‌گیری گروه‌های خاموش و به حاشیه رانده‌شده در سال‌های اقتدارگرایی بن‌علی، این حکایت در حال نقل شدن است که نخبگان سیاسی خصوصاً اسلام‌گرایان النهضه که پیروز نسبی انتخابات بوده‌اند باید آزمون جدیدی را پس بدهند، آزمونی که هم‌اکنون در کشور تونس در حال برگزاری و اسلام‌گرایان النهضه در کنار سایر گروه‌ها و احزاب صاحب‌نفوذ به رقابتی سخت می‌پردازند؛ اما در این آزمون سخت دو سؤال بنیادی، امنیت و اقتصاد (معیشت) به پاشنه آشیل احزاب و گروه‌های سیاسی تبدیل شده است. سؤالی که هر حزب و گروهی بتواند آن را به خوبی پاسخ دهد، سال‌ها فارغ از هر عقیده و ایدئولوژی پیروز میدان خواهد بود؛ لکن به همین دلیل زمانی که النهضه با آرای نسبی پیروز شد راشد الغنوشی در مصاحبه با خبرگزاری‌ها اعلام کرد که حزب النهضه قصد دارد الگوی حزب عدالت و توسعه ترکیه را اجرا و پیاده‌سازی کند. این گروه قصد داشت با الگوبرداری فکری از همفکرانش در ترکیه این آزمون را در تونس با موفقیت پشت سر نهد اما غافل از اینکه نخست جوامع انسانی از یکدیگر متفاوت و دوم نوع ملاحظات سیاسی در کشورها گوناگون هست. لذا با گذشت نزدیک به سه سال از انقلاب یاس تونس گرچه النهضه به سرنوشت همفکرانش در مصر دچار نشد ولی سپهر سیاسی این کشور همچنان در نزاع سیاسی میان احزاب به سر می‌برد که نتیجه آن اعتراضات خیابانی، سقوط دولت، از حداکثر افتادن مجلس، ترور سیاسی و... بوده است. گرچه این چالش سیاسی میان نخبگان در تونس ادامه دارد ولی حوادث مصر تا حدودی برای آنان درس عبرتی شد که در نهایت به

توافقی نسبی دست یابند تا آینده سیاسی این کشور را به مانند مصر به سمت ابهام و عدم ثبات به پیش نبرند.

معرفی تونس

تونس، کشوری در شمال آفریقا و جنوب دریای مدیترانه است که از غرب با الجزایر و از شرق و جنوب با لیبی هم‌مرز است. این کشور که در حوزه تعریف ژئوپلیتیکی خاورمیانه قرار می‌گیرد، از سال ۱۸۸۱ به مدت ۷۵ سال (براساس پیمان باردو) تحت‌الحمایه فرانسه قرار گرفت، در سال ۱۹۵۶ (براساس پیمان پاریس) از فرانسه استقلال پیدا کرد و حبیب بورقیبه اولین رئیس‌جمهور تونس شد. این کشور به ۲۴ استان تقسیم‌بندی شده است و پایتخت این کشور شهر تونس هست، زبان اکثر مردم این کشور عربی و فرانسوی و مذهب ۹۸ درصد آنان اسلام است. به‌لحاظ ساختار ژنتیکی جمعیت این کشور از تیره‌های کاسپی‌ها (رومی)، عرب، بربر و حتی ایرانی شکل یافته است؛ همچنین در زبان این کشور ۲۰۰ واژگان فارسی مانند گلیم، دهقان، نارنج، مرزبان و... در فرهنگ عامه مورد استفاده قرار می‌گیرد؛ لذا علاقه به فرهنگ ایرانی سبب شده که در نامگذاری برخی از خیابان‌های پایتخت از نام مشاهیر ایرانی مانند امام سنحون نیشابوری، حافظ، مولوی، خیام، ابن‌سینا، عبدالله بن فروخ فارسی، فارابی و ... استفاده شود؛ این کشور دارای جمعیت ۱۰،۸۳۵،۸۷۳ نفری هست که از لحاظ شاخص‌های انسانی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا رتبه بالایی دارد؛ از لحاظ سطح سواد براساس آمار یونیسف در کشور تونس ۹۸ درصد از مردان و ۹۶

درصد از زنان بین سنین ۱۴-۲۴ به تحصیل مشغول می‌باشند و رشد مثبت‌نام در مدارس ابتدایی به ۹۸/۲ درصد می‌رسد، این آمار از نظام آموزشی قوی این کشور حکایت دارد.^۱ همچنین در مورد سطح دسترسی به امکانات ارتباطی براساس گزارش (ATI_ITU) ۳۹/۱ درصد مردم کشور تونس در سال ۲۰۱۲-۲۰۱۳ کاربر اینترنت بوده‌اند. افزون‌بر این از منظر شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی، باید اذعان کرد که تونس پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای داشته است. به شکلی که ۹۵ درصد جمعیت آن به آب آشامیدنی و برق دسترسی دارند و آغاز برنامه توسعه از سال ۲۰۰۰ سبب رشد طبقه متوسط در این کشور شده به‌گونه‌ای که اکنون نزدیک به ۷۵ درصد جمعیت در جایگاه طبقه متوسط قرار می‌گیرد. در مورد ارتش تونس باید اشاره کرد که برخلاف مصر ارتش این کشور بسیار کوچک است و دارای سه نیروی دریایی، هوایی و زمینی با تعداد حدود ۴۵ هزار نفر می‌باشد. همچنین در دوران بن علی تعداد نیروهای امنیتی بیشتر از ارتش شد به شکلی که از هر ۸۵ نفر تونسی یک نفر عضو نیروهای امنیتی بود. از لحاظ سیاسی باید متذکر شد که تونس از زمان استقلال در سال ۱۹۵۶ تا دسامبر ۲۰۱۰ یعنی زمان وقوع انقلاب یاس، فقط دو رئیس‌جمهور داشته است. حبیب بورقیبه که پس از ۳۳ سال توسط کودتای یک افسر عالی‌رتبه نظامی به نام زین‌العابدین بن علی در سال ۱۹۸۷ سرنگون شد و بن علی که در اواخر سال ۲۰۱۰ با خودسوزی یک جوان و شکل‌گیری انقلاب یاس سقوط کرد. پس از انقلاب نیز منصف المرزوقی رئیس‌جمهور تونس و حماد الجبالی از النهضه اولین نخست‌وزیر بود که در

1. <http://www.unicef.org/>

پی بحران داخلی نیز استعفا داد و علی‌العریض جانشین وی شد. در حال حاضر براساس توافق و امضای پیمان ملی (طرح گفتگوی ملی) میان گروه‌های سیاسی وی استعفا داد و «مهدی جمعه» که فردی فن‌سالار است، در جلسه رأی‌گیری گفتگوهای ملی جهت انتخاب نخست‌وزیر که با حضور ۱۹ حزب مهم تونس تشکیل شده بود با ۹ رأی موافق مسئول تشکیل دولت جدید شود. توضیح اینکه در این جلسه ۷ حزب به دلیل مخالفت، در حین برگزاری جلسه کنار کشیده و ۳ حزب نیز رأی ممتنع دادند، لکن ترکیب آرا، نشان از این دارد که این دولت با مشکلات فراوانی روبرو است. بنابراین در ادامه مطلب به گروه‌های اسلامی و غیراسلامی تونس پرداخته تا اوضاع سیاسی بیش از پیش روشن و مشخص شود.

گروه‌ها و احزاب اسلامی تونس

۱. «النهضة» نام جدید حرکت التجاه الاسلامی پس از تغییرات گفتمانی است که در قالب یک حزب شناسنامه‌دار فعالیت خود را آغاز می‌کند و متشکل از گروهی بزرگ از جوانان، دانشجویان و طبقات متوسط بورژواها، فرزندان زمین‌داران و بازرگانان^۱ اهل سنت است. این گروه از دهه ۱۹۹۰ فعالیت نوین خود را با رویکرد اعتدال‌گرایانه در چارچوب قوانین دوران بن‌علی آغاز کرد اما پس از چندی، فعالیت آنان از سوی حکومت وقت محدود شد، ولی این حرکت اسلامی پس تحولات سال ۲۰۱۰ میلادی و وقوع انقلاب یاس در کشور تونس با شرکت در انتخابات آزاد^۲ ۸۹ کرسی مجلس را

1. Merchants
2. Free Elections

کسب کرده و امروز قدرت را به شکل نسبی در اختیار دارد.^۱

۲. «حزب جبهه اصلاحات»: این حزب به رهبری محمد الخوجه با گفتمان سلفی^۲ است. حزب مذکور در ماه مه سال ۲۰۱۲ از دولت تونس مجوز فعالیت سیاسی گرفت. پایگاه آن مساجد تحت کنترل گروه‌های سلفی است، حزب فوق از سوی کشورهای حوزه خلیج فارس از جمله عربستان سعودی و قطر حمایت می‌شود.

۳. «حزب التحریر» که رضا بلحاج رهبری آن را برعهده دارد. این حزب بخشی از یک حرکت اسلامی است که فعالیت آن در کشورهای متعدد عربی ممنوع شده است، رضا بلحاج بیان داشته که این حزب پس از آنکه اهدافش را تشریح و مشخص کرده از دولت تونس مجوز فعالیت قانونی گرفته است. حزب التحریر خواستار ایجاد خلافت اسلامی در تونس است و هدفش را گسترش آگاهی اسلامی و رهبری کشور به سوی تغییرات ریشه‌ای قرار داده تا در نهایت به وحدت امت اسلامی منجر شود و تنها راه حل مشکلات تونس و دیگر کشورهای اسلامی منطقه را، اجرای اقتصاد اسلامی برای توسعه و پیاده‌سازی آشکار شریعت اسلامی در همه زمینه‌ها می‌داند. حزب فوق تاکنون چندین تظاهرات در اعتراض به دولت تونس برپا کرده و خواستار برقراری سریع‌تر شریعت اسلامی در این کشور شده است.^۳

1. <http://www.ennahdha.tn/>

۲. لازم به اشاره است هر سه سال پس از انقلاب یاس گفتمان سلفی در تونس که همواره کشوری معتدل بوده، رشد شتابانی داشته است به شکلی در برخی از شهرها از جمله شهر بندری «بنزرت» این گروه‌ها برای خود دادگاه و گروه‌های محاکمه براساس شریعت وهابی تشکیل داده‌اند.

3. <http://www.hizb-ut-tahrir.org>

۴. گروه اسلامی "Wallflowers" وابسته به القاعده مراکش و الجزایر^۱ است. این گروه که بعد از انقلاب یاس ۲۰۱۰ در تونس اعلام موجودیت کرده، گروهی رادیکال تروریستی است که به جهانی‌سازی جهاد اسلامی^۲ اعتقاد دارد. گروه فوق در کشور تونس مجوزی ندارد و حتی در این مدت حرکت‌های خشونت‌آمیزی نیز داشته که توسط دولت کنترل شده است.

۵. گروه افراطی «انصار الشریعه» همانند گروه "Wallflowers" است که به رهبری ابن‌الحسین و با در اختیار گرفتن مساجد در تونس به فعالیت می‌پردازد. از جمله آخرین فعالیت این گروه سخنرانی رهبر تحت تعقیب آن در مسجد الفتح در پایتخت تونس بود که در آنجا موفق به فرار از تعقیب نیروهای پلیس شد. همچنین بعد از سقوط دولت بن‌علی اعضای زندانی آن نیز آزاد شده و اکنون در تونس ۴۰۰ مسجد را تحت اختیار خود دارند. صفحه فیس‌بوک این گروه تقریباً ۴۲،۲۰۰ نفر طرفدار دارد، از دیگر فعالیت‌های این گروه افراطی بمب‌گذاری دفتر دو حزب لیبرال در هنگام برگزاری انتخابات پارلمانی بود. همچنین این گروه متهم اصلی ترورهای سیاسی در کشور تونس است، در همین حال به تازگی برخی گروه‌های رادیکال سکولار - چپ‌گرا این طیف را شاخه نظامی النهضه می‌پندارند.

۱. در ژانویه ۲۰۰۷ میلادی، گروه سلفی الجزایر موسوم به گروه GSPC نام خود را به گروه القاعده در مغرب اسلامی تغییر داد. بدین‌سان این گروه پس از ماه‌ها ارتباط با گروه القاعده با این گروه متحد شده و مرحله پیشرفته‌تری را در جهانی‌سازی جهاد اسلامی آغاز نمودند.

جدول ۱. گروه‌های اسلامی تونس بعد از انقلاب یاس

ردیف	نام گروه اسلامی	ریشه	وابستگی	میزان اقدام جمعی	فرجام
۱	النهضة http://www.ennahdha.tn	دانشجویان سنی	وابسته به اخوان المسلمین	اعتلاگوا (سازگاری بامنطق مرنیتة غوبی) دارد.	۸۹ کرسی پارلمان تونس را در اختیار دارد.
۲	حزب جبهه اصلاحات	سنی مذهب سلفی	حمایت ازسوی کشورهای عرب خلیج فارس	در قالب حزب مجوز قانونی دارد.	فعالیت حزبی
۳	حزب التحرير http://www.hizb-ut-tahrir.org/EN	سنی مذهب سلفی	حمایت ازسوی کشورهای عرب خلیج فارس	در قالب حزب مجوز قانونی دارد.	فعالیت حزبی
۴	گروه اسلامی "Wallflowers"	رادیکال تندرو- وهابی	وابسته به القاعده مراکش و الجزایر	میزان پیکارجویی این گروه بالا (تروریستی)	پیکارجویی با ارتش
۵	گروه اسلامی انصارالشریعه	رادیکال تندرو- وهابی	القاعده لیبی	میزان پیکارجویی این گروه بالا (تروریستی)	تعدادی از اعضای آن دستگیرشده اند، باقی پیکارجویی با ارتش در کوه‌های تونس

گروه‌ها و احزاب غیراسلامی تونس

احزاب غیراسلامی تونس نیز به مانند احزاب اسلامی دارای ریشه و قدرت در سپهر سیاسی این کشور هستند. به عنوان نمونه:

۱. از قوی ترین گروه‌های سیاسی غیراسلامی که در دوره بن علی هم نیز اجازه

فعالیت داشت «اتحادیه اصلی کارگری» (اتحادیه مشاغل _UGTT) است. این حزب در چند مورد از جمله اعتراضات معادن جنوب (سال ۲۰۰۸) با دولت قبل از انقلاب چالش داشت اما همچنان حضور خود را در صحنه سیاسی حفظ کرده بود. حزب فوق در گروه احزاب سوسیالیست کشور تونس قرار می‌گیرد و با بیش از ۴۰۰ هزار عضو جزء قدیمی‌ترین و ریشه‌دارترین تشکل‌های دارای سازمان در کشور تونس می‌باشد. عملکرد اتحادیه اصلی کارگری در جریان اعتراضات به بن‌علی یکی از عوامل مؤثر پیروزی انقلاب یاس بود. اما حزب چه قبل از سقوط بن‌علی و چه پس از آن سعی کرده است عملکرد و نقش متعادل و متوازن‌کننده در جامعه تونس ایفا نماید و بر این اساس همواره راه میانه را در پیش گرفته است.

۲. «حزب لیبرال ندای تونس» که از مخالفان سرسخت النهضه می‌باشد به رهبری «قائد السبسی» در کشور فعالیت می‌کند. این حزب پس از انقلاب، سیاست‌های النهضه را به چالش کشیده و نقش اساسی در اعتراضات خیابانی علیه النهضه و سقوط دولت داشته است. در واقع حزب فوق، از جمله احزابی می‌باشد که تونس را به یک جامعه دو قطب (اسلام‌گرا و غیراسلام‌گرا) تبدیل کرده است. همچنین این حزب در جریان گفتگوهای ملی از احزابی بود که در انتخاب نخست‌وزیر از رأی دادن امتناع ورزید و به نشانه اعتراض از جلسه خارج شد.

۳. «حزب کنگره برای جمهوری» حزبی قدرتمند است که اکنون «محمد عبو» ۴۶ ساله دبیر کل آن و رئیس‌جمهور^۱ فعلی تونس از این حزب می‌باشد. حزب فوق با

۱. منصف المرزوقی فعال با سابقه حقوق بشر و پزشک از مؤسسان این حزب می‌باشد.

گفتمان متمایل به چپ و سکولار در سال ۲۰۰۱ تأسیس شد اما یک سال بعد فعالیت آن متوقف گردید، چراکه مرامنامه این حزب با ملاحظات مهمی چون برقراری آزادی‌های مدنی، حذف پلیس سیاسی و سانسور، وضع قوانینی برای ایجاد آزادی‌های اعلام شده توسط اعلامیه جهانی حقوق بشر و... مورد وثوق دولت بن‌علی نبود، لکن باید اشاره کرد این حزب همواره از فعالیت‌های اقتصادی، دریافت کمک مالی و یا دیگر منابع از خارج کشور پرهیز کرده است.

۴. «حزب التکتل» (حزب تریبون دمکرات برای کار و آزادی) حزبی تقریباً چپ‌گراست که در سال ۱۹۹۴ تأسیس شد و در سال ۲۰۰۲ شکل قانونی به خود گرفت، «مصطفی بن جعفر» دبیر کل کنونی حزب، اکنون رئیس مجلس مؤسسان می‌باشد. «التکتل» تأکید فراوانی بر شفاف‌سازی سیاسی دارد و یکی از اهداف اساسی حزب را کاهش فساد تعیین کرده است؛ در این راستا حزب، اطلاعات مربوط به بودجه و اعضای خود را در ماه سپتامبر از طریق اعلان عمومی در اختیار مردم قرار داد. همچنین این حزب یکی از معدود احزاب در تونس می‌باشد که خواستار تساوی زن و مرد در قوانین وراثت است. این حزب همچنین دارای یکی از فعال‌ترین رسانه‌های اجتماعی است که روش تبلیغی جالبی را نیز در پیش گرفته به‌طوری که اعضای آن داوطلبانه به درب منازل مردم می‌روند و با آنها درباره آرمان‌ها و اهداف «التکتل» بحث و گفتگو می‌کنند.

۵. «حزب دمکرات میهن‌پرستان» در تاریخ ۱۲ مارس ۲۰۱۱ مجوز فعالیت گرفت و جزء احزاب کوچک با گرایش سکولار چپ می‌باشد. با این‌حال به واسطه ترور رهبری حزب «شکری بلعید» در ۶ فوریه ۲۰۱۳ مورد توجه قرار گرفت و سبب

اعتراضات مردمی بسیاری در تونس شد.

۶. «حزب جنبش مردمی» که پس از انقلاب یاس تونس توسط محمد البراهمی از اعضای شورای ملی قانونگذاری با اندیشه چپ سکولار تأسیس شد و از احزاب منتقد سرسخت دولت النهضه بود که انتقادات بسیاری به وضع قوانین داشت. در نهایت رهبر این حزب تازه تأسیس در روز ۲۵ جولای ۲۰۱۳ در مقابل چشمان همسر و دخترش ترور شد.

جدول ۲. احزاب غیراسلامی تونس

ردیف	نام حزب	وابستگی	فرجام
۱	اتحادیه اصلی کارگری (اتحادیه مشاغل - UGTT)	سکولار	قوی‌ترین حزب و گروه سیاسی غیراسلامی
۲	حزب لیبرال ندای تونس	لیبرال - سکولار	در حال فعالیت اعتراضی علیه النهضه
۳	حزب کنگره برای جمهوری	چپ - سکولار	۲۹ کرسی پارلمان - رئیس‌جمهور
۴	حزب النکتل (حزب تریبون دمکرات برای کار و آزادی)	چپ - سکولار	۲۰ کرسی پارلمان
۵	حزب دمکرات میهن پرستان	چپ - سکولار	ترور رهبر حزب
۶	حزب جنبش مردمی	چپ - سکولار	ترور رهبر حزب

انقلاب یاس و قدرت‌گیری النهضه

«النهضه» به‌عنوان بزرگ‌ترین حرکت اسلامی تونس که ریشه‌های قوی دارد در ابتدا نقش مهمی در خیزش عمومی جامعه تونس نداشت، ولی بعد از آن وزن سیاسی خود را برای موفقیت خیزش مردمی به کار گرفت و با تشکیل کمیته‌ای به دفاع از دستاوردهای انقلاب یاس پرداخت. در پی روی کار آمدن النهضه، سلفی‌های تونس نیز اعلام موجودیت کردند هر چند که قبل از انقلاب یاس تلاش‌هایی داشتند ولی اجازه شرکت در انتخابات را نیافتند چرا که بی‌اعتنا به ارزش‌های انقلاب بودند اما راشد الغنوشی، رهبر جنبش نهضت اسلامی (النهضه) در اظهارنظری اعلام کرد: «اعطای مجوز تأسیس حزب سیاسی برای جریان‌های سلفی^۱ که به اصول دمکراتیک پایبند باشند را تأیید می‌کند تا آنها به جای منزوی شدن به بخشی از صحنه سیاسی کشور مبدل شوند. این اقدام مانع از این می‌شود که گروه‌های بنیادگرا به حاشیه رفته و زیرزمینی شوند و به اقدامات خشونت‌آمیز مبادرت ورزند.

در این میان النهضه گروه اسلامی اعتدال‌گرایی است که شاخه‌ای از جماعت اخوان المسلمین به حساب می‌آید، در زمان حاکمیت بورقبیه قلع‌و‌قمع شده و در زمان زین‌العابدین بن علی ابتدا به آنها اجازه تحرک داده شد اما در اوایل دهه ۱۹۹۰ به شدت سرکوب و رهبر آن، راشد الغنوشی تبعید گردید. لازم به‌ذکر است که الغنوشی روشنفکری مسلمان و میانه‌رو است که بیشتر از حزب عدالت و توسعه ترکیه الگوبرداری می‌کند. با این حال او از جمله روشنفکرانی است که از سال‌ها پیش با

رویه‌ای متفاوت در مورد اسلام، غرب و دموکراسی و حقوق بشر سخن گفته و به ارزش‌های نوین جوامع دموکراتیک احترام می‌گذارد. به عبارت دیگر گروه‌های اسلامی اعتدال‌گرا در تونس به هویت اسلامی ازسویی و ماهیت دموکراتیک ازسوی دیگر اصرار دارند. در واقع هدف النهضه در تونس تأسیس نظامی کاملاً پارلمانی است تا راه را بر استبداد و انحصارطلبی ببندد و اجازه ندهد که قدرت در انحصار یک گروه متمرکز شود. رهبران این گروه همچنین تلاش داشتند تا زمینه‌های تأمین منافع ملی را با اصلاحات تدریجی و دموکراتیک فراهم کنند.

بنابراین در نخستین انتخابات پارلمانی تونس جهت تعیین نمایندگان مجلس مؤسسان که پس از پیروزی انقلاب (۱۴ ژانویه ۲۰۱۱) و سرنگونی دیکتاتوری ۲۳ ساله «زین‌العابدین بن‌علی» با حضور ۹۰ درصد از رأی‌دهندگان (۲۳ اکتبر ۲۰۱۱) برگزار شد حزب اسلام‌گرای «النهضه» موفق گردید از مجموع ۲۱۷ کرسی مجلس مؤسسان ۸۹ کرسی و به عبارتی، $41/48$ درصد آرا را به خود اختصاص دهد. همچنین در این انتخابات و براساس نتایج اعلام شده، حزب «کنگره برای جمهوری» به ریاست «منصف المرزوقی» با ۲۹ کرسی ($13/82$ درصد) و حزب «دموکراسی برای کار و آزادی» به ریاست «مصطفی بن جعفر» با ۲۰ کرسی ($9/68$ درصد) در جایگاه دوم و سوم قرار گرفتند؛ اما پس از اعتراض تشکل موسوم به «العریضه الشعبیه» (فهرست مردمی) به ریاست «الهاشمی الحامدی» با کسب ۲۶ کرسی به رتبه سوم صعود کرد و حزب «دموکراتیک پیشرو» به ریاست «نجیب الشابی» با ۱۶ کرسی ($7/83$ درصد) در رتبه پنجم انتخابات مجلس ملی مؤسسان تونس قرار گرفت؛ اما

پیروزی جنبش النهضه برای صاحب‌نظران تحولات سیاسی تونس قابل پیش‌بینی بود، چرا که اکثر نظرسنجی‌هایی که پیش از برگزاری انتخابات برگزار شده بود، از پیشی گرفتن آنان در مقایسه با سایر گروه‌های سیاسی حکایت داشت. کارشناسان در تحلیل انتخابات مجلس ملی مؤسسان تونس، ریشه‌دار بودن حزب اسلامی النهضه در جامعه و مبارزه بی‌امان آن علیه دیکتاتوری را در کنار نفوذ در اقشار متوسط و فقیر به‌عنوان دلایل پیروزی نسبی اسلام‌گرایان و انتخاب آنها از سوی اولین کشور آغازگر انقلاب‌های عربی عنوان کرده‌اند؛ اما در مجموع حکومت کنونی تونس از ائتلاف چهار حزب تشکیل شده است: نخست، جنبش النهضه با ۸۹ کرسی در مجلس مؤسسان که حزبی اسلام‌گراست با جریان‌های مختلف درونی، از اسلام‌گرایانی که خواهان پیاده کردن شریعت هستند تا عمل‌گرایانی که الگوی حزب رفاه ترکیه را پیش رو دارند. رهبر این حزب راشد الغنوشی است و نخست‌وزیر سابق علی‌العریض از این حزب بود؛ دوم، حزب کنگره برای جمهوری با ۲۹ کرسی که رهبر آن منصف مرزوقی، رئیس‌جمهور تونس است. حزب کنگره برای جمهوری حزبی سکولار لیبرال با تمایلات سوسیال دمکرات است؛ سوم و چهارم، حزب فهرست مردمی با ۲۶ کرسی و حزب التکتل (حزب تریبون دمکرات برای کار و آزادی) با ۲۰ کرسی که مصطفی بن‌جعفر رهبر آن، رئیس مجلس مؤسسان است و مثنی سکولار - سوسیال دمکرات دارد (جدول ۳ احزاب دارای کرسی در مجلس مؤسسان تونس).

جدول ۳. احزاب دارای کرسی در مجلس

ردیف	حزب	تعداد کرسی در مجلس
۱	النهضة	۸۹
۲	المؤتمر من أجل الجمهورية - کنگره برای جمهوری	۲۹
۳	العريضة الشعبية - فهرست مردمی	۲۶
۴	حزب التکتل - دمکراسی برای کار و آزادی	۲۰
۵	الديمقراطي التقدمي - حزب دمکراتیک پیشرو	۱۶
۶	الديمقراطية الحداثية القطب - قطب مدرن دمکراتیک	۵
۷	حزب المبادرة - حزب ابتکار	۵
۸	آفاق تونس	۴
۹	حزب العمال الشيوعي التونسي - حزب کارگران کمونیست	۳
۱۰	دیگر احزاب تونس در مجموع	۲۰

سال ۲۰۱۳ سال بحران

اسلام‌گرایان در تونس پس از چهار دهه فعالیت با پیروزی انقلاب یاس (۱۴ ژانویه ۲۰۱۱) سرانجام توانسته بودند در نخستین انتخابات پارلمانی تونس (تعیین نامزدهای مجلس ملی مؤسسان) که در روز ۲۳ اکتبر ۲۰۱۱ با حضور ۹۰ درصد از رأی‌دهندگان برگزار شد، به پیروزی دست یابند؛ ولی بعد از گذشت سه سال همچنان با چالش‌های اساسی مواجه هستند؛ گسترش دامنه نارضایتی مردمی سبب شد احزاب سکولار (لیبرال - سوسیالیست) فشار فزاینده خود را بر دولت النهضة افزایش دهند، در این میان دو ترور سیاسی در این کشور صورت گرفت که سبب شد دامنه اعتراضات به سطح خیابان‌ها کشیده شده و پیامد آن موجب شکل‌گیری جنبشی به نام تمرد شود.

الف) اسلام‌گرایان تونس و چالش‌های آنان

پیروزی حزب النهضه آزمون سخت و طاقت‌فرسایی را در مقابل اسلام‌گرایان تونس قرار داد، چرا که آنها علاوه بر مهندسی فکری جامعه و رقابت با دیگر نیروهای سیاسی، در نظر داشتند که ارکان جامعه را از نو بسازند، لکن حزبی که دو دهه پیش شیخ عبدالفتاح‌مورو و راشد‌الغنوشی با هم تأسیس کردند، وظیفه یافت با تشکیل یک دولت ائتلافی از احزاب پیروز در انتخابات در بازه زمانی یک سال، قوانین را برای انتقال دموکراتیک قدرت در تونس وضع کند و به نگارش قانون اساسی و تعیین دولت موقت جدید بپردازد که در هر دو مورد با چالش سیاسی مواجه شد. اما النهضه در این مسیر دو اشتباه اصلی مرتکب شد؛ نخست، این حزب در نظر داشت که ارکان جامعه تونس را از نو و براساس ایده‌های خود بسازد؛ دوم، در درون خود نیز در سطح رهبران با اختلاف مواجه بود، دو نفر از رهبران اصلی حزب در ابتدا متحدانی جدی بودند که در گذشته در مقابله با بن‌علی هم‌پیمان بودند. اکنون شیخ‌مورو راه مستقلی را در پیش گرفته و خود را برای ائتلاف با دیگر گروه‌ها آماده می‌کرد. وی بیان داشت که میزان اسلام‌گرایی در النهضه بسیار فراتر از تحمل جامعه تونس که به میانه‌روی در میان کشورهای عرب شهرت دارد، است و به واقع النهضه وارد رقابتی می‌شود که رقبای گذشته احزاب سکولار، چپ و لیبرال با پنج دهه فعالیت و ریشه‌های فکری عمیق در سپهر سیاسی حضور دارند؛ همچنین هم‌پیمان گذشته، امروز تبدیل به رقیب شده است.

در این میان رشد فزاینده احزاب و گروه‌های سلفی پس از انقلاب یاس، چالش دیگری است که اسلام‌گرایان النهضه با آن روبرو می‌باشند. این چالش تبدیل به یکی از

دلایل انتقادات احزاب مخالف تونس خصوصاً سکولارها به النهضه شده است؛ منتقدان اعتقاد دارند که این حزب در برخورد با خشونت‌های سلفی‌های تندرو مسامحه به خرج داده و برخورد جدی با آنها نکرده است. معذالک باید اشاره کرد که در دولت النهضه دو حزب سلفی «جبهه اصلاحات» و «حزب التحریر» از دولت تونس مجوز قانونی دریافت کردند.

دیگر مشکل و چالش اساسی النهضه پاسخ به مطالبات جوانانی است که قیام دسامبر ۲۰۱۰ را آغاز نمودند ولی اکنون نیز خواسته‌های آنان نادیده انگاشته می‌شود. بنابراین چالش‌های حزب النهضه تا قبل از ترور «شکری بلعید» تا سطح درگیری نخبگان باقی مانده بود. این چالش‌ها را می‌توان به ترتیب زیر بیان کرد: نخست، نادیده انگاشتن آستانه تحمل جامعه تونس از سوی النهضه؛ دوم، اختلاف درونی میان اسلام‌گرایان؛ سوم، نادیده گرفتن دیگر احزاب و گروه‌های سیاسی تونس؛ چهارم، نزدیکی به گروه‌های سلفی؛ پنجم، عدم اولویت به خواسته‌ها و مطالبات جوانانی که انقلاب یاس را شکل داده و در نهایت در انتخابات رأی داده‌اند؛ ششم، انتقاد به نزدیکی النهضه به اعراب حاشیه خلیج فارس که سبب دخالت آنان در تونس شده است؛ به‌عنوان نمونه قطر در ازای پرداخت پول و حمایت مالی از حزب النهضه درخواست ۲۰۰ هکتار زمین‌های نخل در منطقه بیابانی «توزوئر» و همین‌طور بندر «رادص» و زمین‌هایی برای ایجاد یک پایگاه هوایی در نقاط مرزی لیبی به بهانه مبارزه با قاچاق سلاح کرده بود. النهضه با دریافت مبالغی پول از قطر سعی کرد با کمک به مؤسسات غیردولتی پایگاه اجتماعی خود را تقویت نماید و از سوی دیگر با سازماندهی برخی جوانان و پرداخت حداقل دو هزار یورو

به هر نفر، آنها را برای آموزش نظامی به لیبی فرستاده تا از آنجا به سوریه اعزام شوند. همچنین در اقدامی شگفت آور سلفی‌ها توانستند دختران این کشور را برای جهاد نکاح به سوریه اعزام کنند. طبق گفته وزیر کشور تونس در مجلس، تعداد زیادی از این دختران و زنان باردار از سوریه بازگشته‌اند. لذا پس از ترور «شکری بلعید» و «محمدالبراهمی» حضور مردم و جوانان در سطح خیابان‌های تونس به دیگر چالش‌های النهضه اضافه شد. در این زمینه می‌توان از جنبش تمرد و اعتراضات خیابانی^۱ خصوصاً پس از ترور «محمد البراهمی» به‌عنوان نمونه نام برد. در واقع پس از دومین ترور سیاسی، مطالبات جوانان و آتش تکرر گروه‌های خواهان قدرت، شعله‌ور شده و اکنون النهضه در تونس به‌مانند اخوان المسلمین در مصر با این اتهام روبروست که اولویت و نیازهای اولیه جامعه را فراموش کرده و سعی داشته صرفاً پایه‌های خود را در جامعه مستحکم نماید.

ب) اسلام‌گرایان و جدال گفتمانی با دیگر گروه‌های سیاسی

باید اشاره کرد که در تونس نیز جدال سیاسی مبتنی بر دو خط گفتمانی عمده قرار گرفته است؛ گفتمان اسلام‌گرا و گفتمان سکولار؛ هر چند که بعد از برگزاری انتخابات، میان این دو خط فکری ائتلاف شکل گرفت و پست‌های ریاست‌جمهوری، نخست‌وزیری و ریاست مجلس میان آنان تقسیم شد، ولی اختلاف میان این دو خط گفتمانی چند ماه قبل از ترور شکری بلعید (۶ فوریه ۲۰۱۳) آغاز و با ترور او و پس از آن ترور محمدالبراهمی (۲۵ جولای) اختلافات بیش از پیش تشدید شد. افزون بر این النهضه که با چالش‌های گوناگونی مواجه بود و موفق نشده بود برخلاف انتظارات

۱. مخالفان النهضه از اواخر ماه جولای ۲۰۱۳ گذشته در میدان «باردو» تحصن کردند.

عمومی پاسخگوی تکثر سیاسی و مشکلات اقتصادی - اجتماعی این کشور باشد، پس از نخستین ترور نخست‌وزیر وقت (حماد الجبالی) تلاش کرد که با تشکیل یک دولت ملی فن‌سالار تا حدودی انتظارات را پاسخ دهد ولی ناکامی در این زمینه، ظرفیت را برای ائتلاف میان گروه‌های سیاسی مخالف دولت ایجاد کرد؛ یکی از این ائتلاف‌های شکل گرفته، ائتلاف «اتحاد برای تونس» با شرکت سه حزب مخالف دولت بود؛ ائتلاف فوق که با امضای توافقنامه‌ای از سوی «احمدبن ابراهیم» رئیس حزب‌المسار، «الباجی قائد السبسی» رئیس حزب ندای تونس و «می‌الجریبی» رئیس حزب‌الجمهوری شکل گرفت هدف خود را کسب پیروزی در دو انتخابات پیش رو اعلام کرد. وضعیت شکل گرفته و شکست مذاکرات تعدیل دولت میان احزاب؛ دولت ائتلافی را نیز دچار چالش نمود. همچنین دبیر کل حزب «کنگره برای جمهوریت» که یکی از سه عضو دولت ائتلافی بود، تهدید کرد در صورت بی‌توجهی به خواسته‌های این حزب از ائتلاف خارج خواهد شد، لکن با وجود شکنندگی، دولت ائتلافی به کار خود ادامه داد. در همین حال، منصف‌المرزوقی رئیس‌جمهوری تونس نیز خواهان شکل‌گیری دولت توافق ملی با انجام مذاکرات میان شخصیت‌های ملی با هدف خارج شدن از بحران فعلی تونس شده بود. منصف‌المرزوقی طرحی را برای انجام مشاوره و رایزنی با شخصیت‌های ملی برای ارائه پیشنهادشان در خصوص حل و فصل بحران در تونس ارائه داد. لذا شخصیت‌های ملی پس از جلسه اعلام کردند که شرایط در تونس می‌طلبد تا دولتی تکنوکرات تشکیل شود.

اما بعد از این با وجود اعلام حمادی الجبالی، نخست‌وزیر تونس مبنی بر تشکیل

دولت تکنوکرات برای خروج از بحران کنونی در تونس عرصه سیاسی در این کشور شاهد تنش‌هایی بود. چرا که نمایندگان النهضة مخالفت خود را با این پیشنهاد که بدون مشورت با آنها ارائه شد، اعلام کردند. ولی مخالفت با تشکیل دولت تکنوکرات سبب شد که حزب «کنگره برای جمهوریت» تهدید خود را عملی سازد و سه وزیر این حزب از دولت استعفا دهند؛ افزون بر این، استعفای این سه وزیر در حالی صورت گرفت که وضعیت خیابان‌های تونس آرام نبود و اعتراضات خیابانی در آن کشور در پی ترور «شکری بلعید» و «محمدالبراهمی»، رهبران گروه‌های مخالف دولت بار دیگر از سر گرفته شده بود. لذا وضعیت سیال در تونس همچنان ادامه داشت و چالش‌های سیاسی میان نخبگان سیاسی سبب شد که چندی پس از ترورهای سیاسی در تونس جنبشی مشابه کشور مصر شکل بگیرد. این جنبش نیز همانند مصر توسط جوانان تونسی ایجاد شد. جوانانی که خواسته‌های آنان در میان نزاع گروه‌های سیاسی نادیده انگاشته شده بود.

ج) جنبش تهرود تونس

جوانان تونسی که مشاهده می‌کردند خواسته‌های آنان نادیده انگاشته شده به‌مانند جوانان مصری جنبشی را شکل و ترتیب دادند تا با جمع‌آوری امضا از مردم خواستار انحلال مجلس مؤسسان این کشور و کناره‌گیری دولت شوند؛ این جنبش که در ابتدا با ۳۵۰ هزار امضای مستقیم و ۵۰۰۰ هزار امضا در شبکه‌های اجتماعی آغاز به کار کرد؛ پس از دومین ترور سیاسی (محمدالبراهمی - ۲۵ جولای) بیشتر مورد توجه قرار گرفت به‌طوری که اکنون بیش از ۱,۶۰۰,۰۰۰ هزار امضای مستقیم و بیش

از یکصد هزار امضا در شبکه‌های اجتماعی اینترنت جمع‌آوری کرده‌اند (هدف این جنبش جمع‌آوری بیش از ۲ میلیون امضاست) اعضای این جنبش در تونس در مصاحبه‌های خبری اعلام کرده‌اند که: «هدف از آغاز این طرح اصلاح مسیر انقلاب در کشور است». این جوانان افراد مجلس مؤسسان را به نداشتن رویکرد صحیح سیاسی و تدوین قانون اساسی نامناسب برای کشور متهم کردند و افزودند: «قانون اساسی تدوین شده در مجلس مؤسسان بار دیگر دیکتاتوری را به کشور باز خواهد گرداند». «محمد بن نور» سخنگوی جنبش تهر تونس بیان می‌دارد که: «حرکت ما با الگوگیری از جوانان مصری است و هدف پاکسازی انقلاب و اصلاح مسیر حرکت انقلاب است، زیرا انقلاب تونس از جانب عده‌ای سودجو به سرقت رفته و مصادره شده است». وی همچنین بیان می‌دارد که: «این جنبش با هدف سلب اعتماد از دولت موقت، مجلس مؤسسان و قانون اساسی جدید، کار جمع‌آوری امضا را در استان‌های مختلف کشور آغاز کرده و به اقدام خود ادامه خواهد داد و در مرحله بعدی از طرح تهر تونس در میدان‌های مختلف شهر به ویژه مناطق فقیرنشین برگزار خواهد شد و سپس این تجمعات به شهرهای بزرگ‌تر گسترش خواهد یافت»؛ لکن دومین ترور سیاسی سبب شد که حدود ۶۰ تن از اعضای احزاب مخالف النهضه از مجلس مؤسسان خارج شده و همچنین حمایت خود را از این جنبش اعلام نمایند؛ لذا این اقدام، «مصطفی بن جعفر»، رئیس مجلس مؤسسان را وادار به تعلیق فعالیت مجلس کرد. بنابراین اوضاع بحرانی تونس پس ترورها سبب شد که اتحادیه کارگری اصلی تونس (UGTT) به صف مخالفان النهضه وارد شده و خواستار اعتصابات و

اعتراضات گسترده برای کناره‌گیری دولت این کشور شود؛ لذا این حزب با وجود مخالفت با النهضه تاکنون سعی کرده نقش موازنه‌کننده را ایفا نماید به‌گونه‌ای که اکنون نیز نقش میانجی در گفتگوهای ملی دارد.

د) خطر روزافزون گسترش گرایش‌های وهابی - سلفی در تونس میانه‌رو

نزاع‌های سیاسی میان احزاب و گروه‌های سیاسی در تونس فضای رشد بیش از پیش گروه‌های وهابی - جهادی را فراهم کرده؛ به شکلی که موجب اعتراض نیروهای امنیتی تونس و اعتراض شیخ بزرگ الزيتونیه شده است؛ حتی در جریان مراسم خاکسپاری ۸ نفر از کشته‌شدگان نیروهای امنیتی این کشور در مقابله با نیروهای وهابی - جهادی، حضور نخست‌وزیر و رئیس‌جمهور این کشور مورد اعتراض نیروهای امنیتی قرار گرفت به شکلی که این دو مقام مجبور به ترک مراسم شدند. همچنین شیخ الزيتونیه «فرید الباجی» در اظهاراتش ابراز نگرانی شدید خود را از تحرك وسیع نیروهای وهابی - جهادی در این کشور اعلام کرد لکن او جنبش حاکم النهضه را به کذب‌گویی، نگفتن حقایق و فقدان شفافیت و صراحت در خصوص گسترش پدیده تروریسم در کشور متهم نمود، وی اعلام کرد که جنبش النهضه، درخصوص مسائل متعدد از جمله گسترش پدیده تروریسم به مردم دروغ می‌گوید و کلام حق را به زبان نمی‌آورد و این درحالی است که این پدیده با دسترسی فزاینده گروه‌های سلفی به سلاح، کشور و جامعه تونس را تهدید می‌کند. وی تبلیغات جنبش النهضه را مبنی بر ریشه داشتن پدیده تروریسم در زمان حبیب بورقیبیه و زین‌العابدین بن‌علی، نوعی بدعت سیاسی برای سرپوش گذاشتن بر حقایق و گمراه

کردن افکار عمومی می‌داند. همچنین تأکید می‌نماید که گسترش پدیده تروریسم و قدرت گرفتن گروه‌های سلفی - وهابی در تونس ناشی از ضعف و بی‌توجهی دولت النهضه و نزاع‌های سیاسی است که کشور را به‌طور کامل در اختیار آن دسته از مبلغان وهابی قرار داده است که فکر جهادی را در میان جوانان فاقد شناخت عمیق از اسلام، ترویج و تبلیغ می‌کنند. تفکری که جامعه تونس را از زمان سرنگونی حکومت استبدادی زین‌العابدین بن‌علی (اواخر سال ۲۰۱۰) دربر گرفته است؛ وی به صراحت، گروه‌های جهادی را تروریسم توصیف کرده و خواهان مقابله با آنهاست و می‌گوید که گروه‌های سلفی وهابی در مسیر تکفیر و رسیدن به مرحله انفجار حرکت می‌کنند، چرا که در شهر «بنزرت» این جوانان خود دادگاه‌های اسلامی تشکیل داده و حکم صادر می‌کنند و این نشان‌دهنده این است که گروه‌های وهابی - جهادی، طیفی از جوانان تونسی را به سوی خشونت لفظی و عملی تشویق کرده و برای تحقق اهداف خود عوام و افراد فاقد درک واقعی از اسلام را هدف قرار داده‌اند.

نتیجه‌گیری

انحرافات و غفلت‌های حزب النهضه در کنار ترور سیاسی «شکری بلعید» و شکل‌گیری جنبش تمرد و ترور محمدالبراهمی به‌عنوان جرقه دوباره اعتراضات در این کشور سبب شد که وضعیت تونس اکنون با وجود توافق احزاب در گفتگوهای ملی همچنان سیال و دوپاره باشد. درحال حاضر دو نیروی سیاسی قوی یکی اسلام‌گراها و دیگری سکولارها در حال چالش و جدال با یکدیگر هستند، لکن باید

اشاره کرد که گروه‌های سیاسی در تونس هر یک دو قمر تندرو دارند که حول محور آنان درحال چرخش هستند؛ قمر تندرو گروه‌های اسلام‌گرا در تونس سلفی‌ها می‌باشند که اندیشه‌های رادیکال غیرمنعطف دارند. قمر تندرو سکولارها جریان‌های چپ رادیکال غیرمنعطف هستند. واقعیت‌های موجود در گفتگوهای ملی نشان از آن دارد که رقبای النهضه خواستار کاستن از سهم این حزب و افزودن به سهم خود هستند. در واقع افزایش تکرگرایی در تونس سبب شده به نوعی هیچ یک از گروه‌ها دست بالا را نداشته باشند. در نتیجه این کشور با افزایش بیش از پیش نقش همه گروه‌های سیاسی روبرو گردیده است؛ اما در این میان باید به دو نکته اشاره کرد.

نخست: جریان سیاسی توان باقی ماندن در صحنه سیاسی متکثر را دارد که خود را به منافع مردم نزدیک کند، در واقع منافع مردم و نه اهداف حزبی و ایدئولوژیک را در اولویت عمل سیاسی خود قرار دهد ولی در عمل شاهد بودیم از فردای انقلاب یاس و حتی بعد از ترور شکری بلعید و محمد البراهمی منافع حزبی مورد توجه دو قطب مناقشه قرار گرفته است که این امر زمینه اصلی را برای شکل‌گیری جنبش ترمرد توسط جوانان فراهم کرد. همچنین به این دلیل که اکنون دولت ائتلافی در تونس احاطه کامل بر اوضاع ندارد منافع اعضای سکولار کابینه و اعضای اسلام‌گرا به شدت از هم فاصله گرفته است. به همین دلیل در گفتگوهای ملی گروه‌های سیاسی تأکید داشتند که می‌بایست فردی فن‌سالار به نخست‌وزیری انتخاب شود تا مطالبات مردم و جامعه پیگیری شود.

دوم: مشکلات اقتصادی - اجتماعی همچنان وجود دارد و حتی پس از انقلاب یاس تشدید شده است چرا که رفع مشکلات اقتصادی که در دولت جدید پس از

سقوط بن‌علی وعده داده شده بود، به هیچ نتیجه‌ای نرسیده و در عمل مشکلات بیکاری و حقوق اجتماعی مردم حل نشده و به قوت خود باقی مانده است. این امر بهانه‌ای برای مردم تونس خصوصاً جوانان (جنبش‌ت‌مرد) شد تا بتوانند اعتراضات خود را به اطلاع دولت برسانند؛ در میان همه این مشکلات و تعارضات اجتماعی که توسط دولت نادیده انگاشته شده است، نفوذ برخی از جریان‌های سلفی در میان مردم قابل توجه است به شکلی که بعضی از گروه‌های سلفی در برخی شهرهای تونس اقدام به تشکیل دادگاه‌های خارج از قانون کرده‌اند. آنها به دلیل امنیت نسبی که ایجاد کرده‌اند بعضاً با استقبال مردم آن منطقه روبرو شده‌اند. آنها رخدادهایی که در مصر به وقوع پیوست نخبگان النهضه و گروه‌های سیاسی مخالف آن را به این سمت سوق داد که واقعیت‌های موجود را در نظر گرفته و عمل‌گرایی را در اولویت نخست خود قرار دهند زیرا در غیر این صورت ضمن حذف از سپهر سیاسی جامعه تونس این کشور را به سمت دو یا چندپارگی سوق خواهند داد. لکن با طرح گفتگوهای ملی و انتخاب نخست‌وزیری (مهدی جمعه) فن‌سالار سعی کردند بخشی از مشکلات میان خود و جامعه را حل و فصل کنند. اما آنچه باید مد نظر قرار گیرد این نکته است که با توجه به شرایط شکل‌گرفته، آینده قدرت سیاسی در تونس تحت اختیار جریان سیاسی قرار خواهد گرفت که سازمان و ساختار ارزشی خود را براساس منافع و مطالبات مردم تونس پی‌ریزی کند و شرایط را به سمت آرامش سوق دهد. ایجاد امنیت لازمه رشد اقتصادی است و با توجه به اینکه منبع اصلی درآمد و حرکت چرخ‌های اقتصادی کشور تونس صنعت کشاورزی و گردشگری است، بنابراین لازم

است امنیت همواره برقرار باشد.

از سوی دیگر هر یک از گروه‌های سیاسی در صورتی که بخواهند ارزش‌ها و ایدئولوژی خود را بیش از ظرفیت جامعه تعریف نمایند محکوم به حذف خواهند بود، طبیعتاً این امر تونس را دچار اختلافات درونی بیش از پیش خواهد کرد و باعث می‌شود که مشکلات این کشور به‌طور تصاعدی افزایش یابد. لذا لازم است که همه احزاب و گروه‌های سیاسی با وفاق ملی که اخیراً صورت گرفته این کشور را از بحران خارج نموده و مسیر را برای توسعه، کار و معیشت آماده نمایند؛ چراکه در غیر این صورت جمعیت جوان این کشور بیش از گذشته جذب گروه‌هایی بی‌هویت خواهند شد.

پیشنهادها

با توجه به پیچیدگی اوضاع داخلی تونس و دوقطبی شدن فضای سیاسی این کشور در کنار خطر روزافزون رشد نیروهای وهابی - سلفی که خصوصاً توسط قطر و عربستان سعودی حمایت می‌شوند؛ اتخاذ راهکارها و پیشنهادهای ذیل از سوی مراکز حاکمیتی جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به نحو مطلوب‌تری منافع کشور را در قبال تحولات پرشتاب این کشور تأمین نماید:

۱. با توجه به پیچیدگی‌های اوضاع کشور تونس و اعتراضات خیابانی و شکل‌گیری جنبش تهررد لازم است از موضع‌گیری‌های شتاب‌زده خودداری شده و نسبت به دعوت بازیگران صحنه سیاسی تونس به همکاری ملی اقدام شود. همچنین

از آنجایی که احزاب سکولار (چپ - لیبرال) و احزاب طرفدار فرانسه (فرانکوفن) دارای جایگاه سنتی در این کشور بوده و از نفوذ قابل توجه‌ای در سپهر سیاسی تونس برخوردارند؛ اقتضا دارد که از موضع‌گیری‌های تند علیه آنها خودداری شود.

۲. با توجه به اشتراکات فرهنگی بسیار از جمله علاقه مردم تونس به فرهنگ و مشاهیر ایرانی لزوم همکاری‌های فرهنگی دوجانبه لازم و ضروری است تا این کشور به جولانگاه کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس تبدیل نشود، (از جمله اقداماتی که اخیراً صورت گرفته امضای تفاهم‌نامه همکاری میان پژوهشگاه علوم انسانی ایران با تونس هست)؛ لکن ضروری است این‌گونه اقدامات به‌ویژه از سوی مراکزی چون سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی گسترش یابد.

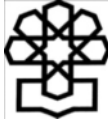
۳. هر چند تونس کشوری کوچک است اما جایگاه استراتژیک آن موجب شده که به عرصه رقابت ایالات متحده و فرانسه تبدیل شود؛ این کشور همچنین توسط عربستان سعودی و قطر به مرکزی برای جذب و اعزام تروریست به سوریه تبدیل شده است. لذا لازم است تا با در نظر گرفتن اهمیت ژئوپلیتیکی تونس، در راستای منافع ملی جمهوری اسلامی ایران اقدامات مقتضی انجام شده و از جمله تلاش لازم برای محدود شدن و عرصه برای رقابای منطقه‌ای از جمله عربستان سعودی و قطر صورت گیرد.

۴. با توجه به اینکه نظام سیاسی تونس حول محور نخست‌وزیر و پارلمان شکل گرفته است لازم است تا مجلس شورای اسلامی نسبت به توسعه همکاری‌های پارلمانی با این کشور اهتمام ویژه‌ای داشته باشد.

منابع و مأخذ

1. Jaen-Pierre Filiu, "The Arab Revolution" Hurst Company London, 2011.
2. Roy, Olivier (2012). "Arab Society in Revolt", Washington, Brookings.
3. Gause, F. Gregory, (2011). "Why Middle East studies missed the arab spring", Foreign affairs, July/ August.
4. Ghannushi and Turabi, (1981), al harakat al-Islamiyyah wa al-tahdith.
5. Alexis Arieff (2012), political transition in tunisia, analyst in african affairs, congressional research service.
6. Gasiorowski, M (2013), "The Government and Politics Middle East and North Africa", Westview Press.
7. www.jadaliyya.com
8. <http://www.partistunisie.com/ar/index.html>
9. <http://www.tunisia-live.net/>
10. www.foreignaffairs.com/
11. <http://www.unicef.org/>
12. <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>
13. <http://www.ennahdha.tn/>
14. <http://www.hizb-ut-tahrir.org>
15. <http://www.mapsofworld.com/tunisia/>
16. <http://www.mapsofworld.com/pages/fast-facts/infographic-of-tunisia-fast-facts/>

شماره مسلسل: ۱۳۶۷۳

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: تونس پس از انقلاب یاس؛ چالش‌ها و چشم‌انداز آینده

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

تهیه و تدوین: حسین ابراهیم‌نیا

ناظر علمی: مهدی امیری

متقاضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. تونس

۲. انقلاب یاس

۳. حزب النهضة

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۳/۳